

Steinerpedagoogikast .

Loengumaterjaliks TU pedagoogikatudengitele ja Humanistliku Hariduse kursustlastele
kohandatud väljavõtte materjalist "Kasvatusest nii- ja teistmoodi".
Kadrina, Tartu, Tallinn, 1993-94.a.

Maailma asjadele ja kasvatuselegi võib läheneda erinevaid mudeleid kujundades.

Üks võimalik lähenemine : see, mida teadus inimese ja maailma asjade kohta praegu ütleb on vaieldamatu tõde. Hariduse ülesandeks on kujundada igas noores teaduslik maailmapilt, võime orienteeruda ja toime tulla tehnika- ja infoühiskonnas. Mitmetes Eesti koolides sõnastub see praegu: kasvatada läbilöögivõimelist inimest, võitjat konkurentsühiskonnas.

Teine võimalik lähenemine : see, mida me (teadus? inimkond?) inimese ja maailma asjade kohta praegu teame on osatõde, mis ei ammenda maailma ja inimest, inimkonna kollektiivsel teadvusel on ees veel pikk arenemisprotsess. Hariduse ülesanne on avastada iga inimese arengupotentsiaal, toetada igaühe kujunemist loovaks, avatud tunde- ja mõttemaailmaga, väärikaks kodanikuks.

Praegu tunnustatud, refereeritav ja uuritav paradigmade ja metafooride komplekt hariduses põhineb Läänemaailma valitsevatel mõttelaadidel ja riigikoolide praktikas tunnustatul. Pea üldse ei kohta uurimusi idamaisel inim- ja maailmakäsitlusel põhinevate või siis läänemaistegi alternatiivsete, mitteriiklike, hetkel tunnustatud teadusest ja filosoofiast väljaspool seisvate haridussüsteemide kohta. Pole kerge leida materjali nende "alternatiivsete", vaba- või era-hariduse süsteemide kohta teaduslikes ajakirjades jm. - kuigi need süsteemid igaüks ise teatud suletud terviku moodustavad, milles kirjastatakse raamatuid-ajakirju, tehakse uurimusi jne. Ja paljudele tavahariduse küsimustele võib leida vastuseid alternatiivsetes haridussüsteemides. Selleks oleks vaid vaja neid tundma õppida enne, kui alustada nende "kriitilise analüüsiga".

Steinerpedagoogika mõned alused:

3-tine inimene : tahte-, tunde-, mõtteinimene;

4-tine inimene: füüsiline, elu-, psüühilis-intellektuaalne-, (kõrgemat) Mina kandev inimene; ehk inimene kui füüsilise keha, elu-keha, astraalkeha ja Mina kandja.

Tegelikult on inimorganisatsioon alles oma arengu "keskpaigas" - inimene oma kõrgema Mina kandjana alles kujunemisjärgus, tulevane areng seostub praegu alles eos-olevate inimorganisatsiooni (organismi) omaduste väljakujunemisega aastatuhandete või pikemagi aja jooksul. Oluline on, et nii nagu Mina on eelkõige moraalsete väärtuste kandja, on seda veel enam inimese tulevikus kujunevad organid, tuleviku-olemus. Lisaks üha suuremale vaimse astmele on ka inimese üldine orientatsioon ikka enam üldsuse hüvanguks (arengule), inimkonna kui terviku ja Universumi kui vaimse (energeetilis-materiaalse) terviku arengule.

2

Inimene oma käesolevas elus on üks ketilüli pikas inkarnatsioonide ahelas, mille eesmärk on inimese kõrgema Mina (moraalse tuuma) täiustamine. Iga elu on ette kavandatud kui ettemääratuse (eelmise elu tulemustest ja tegudest sõltuv) ja vaba otsustuse võimaluse integratsioon.

Otsustuse enese Maa-pealsesse ellu tuleku ja selle elu põhimissiooni kohta teeb inimese igavene vaimne tuum vabatahtlikult.

Kui lähtuda ülaltoodud mudelist/vaatest, võib püüda formuleerida kõige üldisema **kasvatuse ülesande** nii õpetajale kui lapsevanemale otsides eneses vastust järgmistele küsimustele.

Millised **me ise** oleme?

Milline on **laps**? Mida me temas saame/tohime puudutada, kujundada? Mida ta meilt vajab?

Millised on need **mõjurid**, mille abil/kaudu toimub kasvataja ja kasvandiku/kasvandike interaktsioon?

Kas minus kui kasvatajas peitub midagi, mille eest ma peaksin last **kaitsma**?

Meie aja **kasvatuse ülesanne** erineb nendest, mida inimkond seni enese ette on seadnud. Iga uus ajastu inimkonna arengus seab inimese arengu ette uusi probleeme ja ülesandeid. Nende teadvustamiseni jõutakse alles pärast uue epohhi algust. Kuid eriti tundlikud naturid või siis ettenägemisvõimelised mõtlejad toovad nende uute vajaduste eod oma tegevusse või teostesse juba varakult. Nii on inimkond intuiitiivselt, oma alateadvuses uue ajastuga valmis "jalga käima". Kas ja kui palju võimalikust hiljem see "uue ajastu samm" aga teadvustatakse ja tunnustatakse?

Muutuvate kasvatuse ülesannete teadvustamine on oluline mitte ainult neile, kel kasvatamine elukutseks, vaid ka vanematele, kirjanikele, massimeediumi tegijale. Pole ju saladus, kuis tänapäeval tänava praktiliselt kontrollimatule mõjule lisandub massimeediumi noort isiksust lõhkuv tegevus. Mitte ainult seepärast, et kino, televisioon, teater, kirjandus enese ette noorte destruktiivses suunas kasvatamise sihi oleks seadnud (mis sugugi alusetu väide pole, sest massikultuur on äri ja vajab ning järelikult ka kasvatab tarbijat), vaid ka seetõttu, et teadmised ja vaated kasvatusele ning eetikale on pärit eelmisest epohhist. Kuni pole teadvustatud, millist inimest vajab tulevik, kuni pole piisavalt selged eetilised printsiibid, on esikohal hetkevajadused, raha, karjäär. Ja iga rezissör, kirjanik, lapsevanem, juhuslik möödakäija tänaval kannab neid ideid eneses ning oma suurtes ja väikestes tegudes annab neid tahes-tahtmata lastele edasi.

Kasvatuse põhisiht on - teha võimalikuks iga lapse individuaalsuse igakülgne realiseerumine ja kasvatada vastutusvõimelisi/vastutavaid/ vastutustundlikke ühiskonna kodanikke.

...Indiviidid, kes maksimaalselt kasutavad oma vaimseid, praktilisi ja sotsiaalseid võimeid suudavad kõige paremini teenida seda ühiskonda, kollektiivi, kus nad kord /omal ajal/ töötavad ja millist pole võimalik ette näha ei kvalitatiivselt ega ruumiliselt.

Tampere Steiner-kooli õppekava, lk. 8.

Kasvatuse põhisihhi võib sõnastada ka teisiti: **Waldorf-kool püüab kasvatada seesiselt vaba, väärikat ja head inimest, kes tuleks toime oma eluga tänu loominguilisusele (talle omastes valdkondades), paindlikule ja avarale maailma-nägemisele ning maailma-mõistmisele.**

Kui tänapäeval nähakse haridusteoriates kasvatust kui vägivaldset, kellegi poolt (poliitik, teadlane, ametnik...) millekski etteplaneeritud protsessi (vt. S. Priimägi, magistr töö), siis Waldorf-koolis võiks sõnaühendi "püüab kasvatada" asendada sõnaühendiga "püüab lasta kasvada". Lähtutakse eeldusest, et **laps oma algolemuselt on hea ja selle hea tugevdamise kaudu ületab laps halva, ebasoovitava eneses. Stiimulid muutumiseks ja jõud muutuste teostamiseks on peidus lapses eneses.** Kasvataja-õpetaja vaid juhib lapse nende jõududeni, kõrvaldab takistused arengu teelt.

Sellise sihi saavutamine eeldab mitmekülgset arendavat tegevust, mitmetahulisi **protsesse koolis.**

Mõned põhiprintsiibid:

1. Lapse *ealiste vajaduste võimalikult täpne arvestamine ja rahuldamine* hea füüsilise, hingelise ja vaimse arengu, tasakaalu ning elukestese tervise saavutamiseks.

2. *Kasvatustahendite valik vastavuses lapse ealise vastuvõtlikkusega.*

Temperamendikasvatus on mõjusaim 7 - 10 eluaastal, autoriteedi mõju lapsele 7 - 12 eluaastatel. Moraalsed elamused kasvavad üle seesmisteks eetilisteks tõekspidamisteks samas ajavahemikus, kuid 7 - 8-aastane võtab need omaks läbi loomamuinasjuttude, valmide, loodusjuttude ja pedagoogiliste juttude, 9 - 10-aastane läbi pühakikkuse, religioosse varjundiga elamuse, tähendamislöö (mis tingib muinasjuttude ja Vana Testamendi lugude käsitlemise 3 klassis), läbi nn pedagoogiliste ja moraali juttude, kui tegemist konkreetse pahandusega. Murde-ea eel ja algul on lapsele heaks toeks lood mütoloožiast, pühakutest, avastusretkedest, rollid klassis tehtavates dramatiseeringutes ja klassinäidendis (tavaliselt 5 klassis), 14 - 15-aastastele aga kuulsate meeste-naiste biograafiad.

3. *Õppeainete ja nende sisu valik vastavalt klassi arengule ja õpilaste arengule, seesmisele vajadusele.* Esimestes klassides tahab laps midagi osata, õppida midagi tegema, tegema midagi sellist, mida ka täiskasvanud oskavad teha. Nii käiakse esimeste klasside jooksul läbi põhilised inimtegevuse valdkonnad - maaharimine ja viljakasvatus, loomapidamine, lõnga-niidi saamine ja kanga kudumine, elamu ehitamine ... Üleminekuealine vajab vastuseid oma hinges kerkivatele küsimustele - ja kohtab klassitoas perspektiiviõpetust, mineraloogiat, maadeavastajate ja pühakute eneseületamist... Nooruk tahab täpset teadmist ja saab seda oma aineis erudeeritud spetsialistide vahendusel integreerides teoreetilisi ja praktilisi valdkondi klassinäidendis, uurimuslikes või praktilistes (ka kunstilistes, sotsiaalsetes jm.) projektides, kooli-lõpu projektis...

4. *Õppemeetodite valik ja tunni ülesehitus* vastavalt sellele, mis on lapse selles eas vastuvõetav, innustav - *lapse psüühilise energia kulu minimeerimiseks.* Alklassides on suurim roll lapse võimel õppida matkimise, jälgendamise läbi. Kuni murde-eani on üheks põhimeetodiks pildiõpetus - lapsele on loomumane elada ümbritsevat läbi seesmist piltidena, pildielamusena. Lapsele vajalikud pildid sünnivad täiskasvanu ja lapse vahelise suhte kvaliteedist, meeleolust, väljenduslaadist. Sellisena ei ole nad asendatavad kuitahes täiusliku helisalvestise, video või raamatuillustatsiooniga. Pildimaailma tõelisuse lugupidav arvestamine ja sellesse süvenemine võimaldab tungida nähtuste, tõdede olemuslikkusesse lapsele kohasel viisil, tasakaalustada tema olemust, äratada tema aktiivsust ning seeläbi valmistada ette intellektuaalset, mõistelist mõtlemist. Puberteedieelses eas ja selle ajal on üheks oluliseks meetodiks aine esitamine biograafiate kaudu. Avastamise, teadmise saavutamise inimlik tee vastab lapse vajadusele mõista iseennast ning võimaldab ka keeruliste teadmiste edastamise kõitvalt.

4

5. *Loomulike rütmide järgimine*: tund - päev - nädal - pühad - aastaajad - aasta. Siia kuulub ka peatunni ja ainetundide ülesehituses sisalduv rütmielement, õpitegevuse kahe- ja kolmepäevane rütm, samuti korduvad tegevused päevast päeva (hommikusalm, -laul, söögisalm või söögipalve jm), aastast aastasse (nt sama jõulunäidend õpetajate poolt viiendast kuni kaheteistkümnenda klassi lastele igal aastal Inglismaa koolides). Tinglikult liigitaksin siia ka lapse arengu rütmide ja perioodiliste kriiside arvestamise ning teadliku ettevalmistamise (9 - 10 eluaasta kriis, 12nda eluaasta kriis, jne)

Kasvataja-õpetaja jaoks on oluline teadvustada ESMANE KASVATUSÜLESANNE - mistahes tegu ja teos kandku eneses sellist kõlbelist ja üldinimlikku väärtust, et iga laps, noor inimene võiks seda järgida nii täna, homme kui mitmekümne aasta pärast. Ja see ei puuduta ainult elukutselt kasvatajat. Meie praeguse elu- ja suhtlemistiheduse juures on igaüks ka kasvataja. See on suur vastutus.

Veidi lapse ealisest arengust

Esimesed kaks-pool - kolm eluaastat on eriti oluline periood lapse arengus. Sel ajal laps loob kõike eneses nagu seestpoolt, me saame vaid kujundada tingimused, mis seda loomingu soodustavad, ei sega. Laps tõukab kõrvale kõik väljastpoolt tulevad mõjutused. Kõndimine, kõne - see kõik oleks nagu lapsega kaasas ning soodsatel tingimustel ilmneb imetaolises täiuses.

Laps on täiuslik **vastuvõtu- ja matkimisolend**. Mitte silma ja kõrvaga, vaid kogu oma olemusega tunnetab ta ümbritsevat ning imeb seda käsnana endasse. Kõik see, mis lapsele varases eas sünnib, ilmneb hiljem annete või puudujäägina, tervise või haigusena.

Siit sugeneb peamine kasvatusülesanne - olla väärt matkimist, muutuda matkimisväärseks. Keskkonnas, kus laps kasvab, olgu kõik sedavõrd moraalne ja hingeliselt puhas, et laps end ohustamata võiks alateadlikult omaks võtta mitte ainult meie teod vaid ka tunded ja mõtted. Lapse ohutuks kasvuks ja arenguks on vajalik vanemate ja ümbruskonna poolt tahe kujundada selline kõlbeline keskkond, on vajalik moraalne fantaasia.

Nii on **ESIMESTE ELUAASTATE KASVATUSÜLESANNE - KASVATAJA ENESEKASVATUS**.

Kõik ümberkaudu toimuv mõjub selles eas lapsele kui tervikule. Jätab jälje ka tema organismi. Emotsionaalselt ebaterve, ahistav on keskkond, kus lapse loomulik tegevus, iga täiskasvanuile mõistmatu või tülikas impulss pahanduseks ja karistusväärsaks tembeldatakse ning laps ei suuda turvalisust tajuda. Selline keskkond tekitab soodumuse üheks või teiseks haiguseks hilisemas eas. Kas pole meie noorte ja keskealiste paljud haigused eostunud maimiku hirmudest ja ahistatusest? Meie käitumine avaldab mõju meie *laste tervisele* kogu nende elu jooksul.

Kahe-kolmeaastases lapses sünnib esimene *mina-elamus*, vajadus end vastu seada ümbrusele, teha kõike seda, mida suudavad teised. Kolme-aastase negativism "mina ise" kujul on igale perele tuttav. Selle taga on lapse "mina" vajadus tunnetada oma "võimiste" tegelikke piire. Nii eraldub laps samm-sammult teda ilmale kandnutest - alates füüsilisest sündimisest, esimestest sammudest - ruumi vallutamisest, ise söömisest ja "mina" -suhte looma hakkamisest ümbritsevaga.

Oluline on mõista veel üht steiner-pedagoogika seisukohta: füüsilise keha kujunemine ja areng on perioodiks, kus oluliselt *kujuneb lapse, tulevase noore ja täiskasvanu tahe*. Võimalus oma tajusid, muljeid, emotsioone vahetult liikumises või tegevuses väljendada on oluline tahte arendamiseks.

Praegu muret tekitav tahtejõuetus nii noortes kui täiskasvanutes võib suuresti olla tingitud muutunud kasvatusseisundist koolieelses eas. Talulaps ja linnaaguli lapski olid kõvale korrale vaatamata õige vabad oma tegevustes. Kasvukeskkond pakkus ruumi ja võimalust nii enesesse minekuks kui aktiivseks tegutsemiseks. Praegune kodu ja lasteaed on tegutsemisvaenulikud. Teha ei tohi peaaegu mitte midagi, kõnelemata aktiivsest, kogu ihu ja hinge haaravast tegevusest. Lapse jaoks on kivid selleks, et neid loopida või veeretada, puud selleks, et nende otsa ronida, lombid selleks, et neis sumada - see on maailma tunnetamine (kui sügav, kuidas lainetab, kui põnevalt kleepuv pori...), see on enese tunnetamine (kui sügavale julgen minna, kui kõrgele ronida...). Väheliikuvale lapsele teeme vaid head ergutades ja ahvatledes teda tegutsema. Nautides sõnakuulelikku nurgasistujat, teeme tema tulevikule karuteene - suureneb nõrga tahtejõuga inimese kujunemise tõenäosus.

Edu ja arengu mõõdupuu on igas lapses. Seda "oma mõtu" tunnustab iga kasvataja-õpetaja, iga kaaslane. Laps kasvab füüsiliselt ja areneb ning võrdluse aluseks saab olla ainult tema enese eilne-tänane-homne.

Koolilaps

Iga kasvataja, kes soovib anda midagi lapse hingele ja teha seda tulemusrikkalt, peaks teadma ja arvestama, et *aastad kooliküpsusest murdeea lõpuni on eelkõige hinge, moraalsete ja eetiliste tunnete kujunemise aastad*. Ning see kujunemine ei saa toimuda pelgalt reeglite kaudu, mis lapsele ette kirjutatakse.

Seitsmenda eluaastast kuni 9-10 eluaasta kriisini on laps veel matkiv olend, elab rütmides, tunnetab end ümbritseva maailmaga - taimede ja loomadega - ühtse tervikuna, tajub erksalt värvi, lõhna, materjali, elab läbi, samastub muinaslugude ja valmide moraalsete sõnumitega.

Esiteks loob see (põhikooli-) iga muusikalise, sõnalise ja kunstilise elamuse kaudu tõelise vundamendi hilisemaks moraalseks eluks, eneseteadlikuks ja väärikaks isiksuseks saamiseks, mõtetegevuse, intellekti arenguks keskkoolieas. Kui sel ajal puudub lapsel võimalus näha enese ees väärikat täiskasvanut - autoriteeti, puudub võimalus end välja elada seesmisele vajadusele vastavalt, kujuneb nõrk, eneseteadvuseta isik, kelle hinges olevad tühimikud täidab murdeas või kaugemas tulevikus mõni väärautoriteet, kiindumus narkootikumidesse või alkoholi.

Teine selle ees eripära on autoriteedivajadus, mis ilmneb esimeses klassis, so seitsmeaastasel lapsel. Kui esimesel viiel eluaastal laps matkib alateadlikult kogu oma olemusega, edasi kuni koolimine kuni allub meelsasti vanema sõnale, siis seitsmenda eluaastast vajab laps enese ees autoriteedina tõelist isiksust, piisavalt kaugelt, et tema poole alt üles vaadata harduses ja aukartuses. Enamasti kujuneb selliseks esimene õpetaja. Autoriteedi kaudu loob laps enesele selles eas tulevase eneseteadvuse ja eneseväärikuse vundamendi. Nagu peeglis näeb ta austusväärset, peaaegu jumaldatavat täiskasvanust ennast - sama austusväärset, õiglast, head, tarka ja kaunist. Nii kujuneb väikeses olendis tulevane isiksus toetudes esialgu kasvataja isiksusele. Kui oluline on selle-ealiste kasvatajale OLLA VÄÄRT OLEMA EESKUJU, AUTORITEET. Meelde on jäänud USA vangimajades tehtud uurimuse tulemused, mis meie ajalehtedest läbi lipsasid. Enam kui kolme tuhandet raskeid kuritegusid toime pannud vangi küsitleti, et leida seoseid nende lapsepõlve ja hilisema kuritegeliku elu vahel. Üheks ühisfaktoriks osutus see, et enamusel neist puudus lapseas autoriteet. Küllap võiksime oma noori ja mõnd eakamatki põlvkonda vaadates mõelda sellise põhjuslikkuse olemasolule. Ja kindlasti peaksime esitama enesele kui kasvatajale nõudmise - muuta end selliselt, et olla ja jääda lapsele autoriteediks ka hilisemas eas. Et see võimatu pole, näitab asjaolu, et sageli kutsuvad keaskoolilapsed oma lõpupeole just esimese klassi juhataja.

9 - 12 eluaastad

Järgmisel perioodil 9 kuni 12 eluaastani jätkub lapse elu kõiges kaunis. Muusika vallas asendub rütmivajadus enam meloodilisuse tundega. Takt ja rütm eemalduvad lapse olemusest, ta tajub neid kui enesest väljaspool seisvaid moodustisi. Hinge tungib ja elamustele vastab nüüd meloodia. Samuti areneb ja muutub kasvatuses ning õppimises üha olulisemaks kujutlusvõime. See on suur anne - olla võimeline kaasa elama, ette kujutama, kujutluses läbi elama ja kujutluspiltideks vormima kasvataja jutustust reaalseist või muinasjutulistest asjadest. Sellist annet omavad selles eas kõik lapsed. Muidugi on kujutluspiltide loomise võime, nagu iga teinegi, individuaalselt erinev, sõltudes nii lapse temperamendist, iseloomust, eelnevast kasvatusesest ja kogemusest selles vallas.

Kodu, kus laps pole muinasjutte elavas esituses kuulanud, vaid aiva teleka pealetükkiva info ja lihtsustatud, formaalse tundepeetuse kätte jäetud, pole vorminud ka kujutlusvõimet.

Nende laste hooldamata kujutluselul võib olla põhjuseks hilisemale küünilisusele ja kindlasti tundeelu vaesusele, primitiivsusele. Kui koolil ei õnnestu lapse võimeid ses osas arendada, saame inimese, kel puudub täiskasvanuna võime teisele inimesele kaasa elada, kaasa tunda. Ta "ei kujuta ette" teise inimese läbielamusi, sageli tal enesel sellised elamused puuduvad hoopiski. See puudutab eriti kõrgemaid tundeid - õiglust, armastust, halastust, eneseohverdust, moraalseid, kõlbalisi ja kunstilisi elamusi. Kunagi ei suuda selline inimene mõista looma ega taime. Albert Schweitseri ideaal "aukardus elu ees" jääb neile mõistetamatuks, sageli hoopis väljapoole selle maailma piire, kus need inimesed elavad.

Nii loome kooliaastatel tegeliku aluse tulevase moraalse või moraalu inimese kujunemisele.

Kõnelemine, sõnad moraalist ja heast-halvast kui mängureeglite ei asenda seesmist läbielamist elava kujutluspildina.

Küllap siin on peidus ka põhjus, miks steinerkasvatuses karistusi (meie mõistes) ei kasutata. Laps on kujunev isiksus. Iga tema elatud päev ja tehtud tegu on nõ. proovitöö. Ja kui midagi läheb meie, täiskasvanute, mõõtu mööda valesti, siis on see sedakorda lapse ebaõnnestunud katse korraldada enese ja maailma vahekordi, sobitada end ellu. Karistuse puhul tuleb karistuse põhjust mõista, aga tõelise mõistmise aeg on lapsel veel ees.

Tulemusrikkam ja lapse loomusele enam vastav on põhikooli alguses ja keskel nõ. *tunde e. elamusteraapia*. Lapses tekitatakse selliseid kujutluspilte, kus ta elab läbi analoogse teo tagajärgi. Kõlbeline elamus jääb püsivana lapse hinge, mõjudes täiskasvanu easki, mida ühegi, kuitahes õiglase karistuse puhul küll väita ei saa. Seda enam, et õiglus meie, täiskasvanute reeglistikus ei lange enamasti kokku lapse õiglustunde ja -mõistega. Lisaks sellele jäävad üleastumiste ja untsuminekuete tegelikud põhjused meile sageli ebaselgeks. Sellisel juhul tekitab karistus kergemal juhul trotsi, "reeglile" allutakse hirmust, mitte tõekspidamisest. Halvemal juhul aga on tulemuseks kättemaksuiga ning läbi elu ulatuv vihkamine umbmäärase "nende" vastu. Kas me pole sellist taaka kandvaid kaaskodanikke kohanud?

Ajajärku 9 - 12 eluaasta vahel võime nimetada moraalse fantaasia kujunemise ajajärguks.

Kaheteistkümnenda eluaasta paiku kujuneb üha enam võime viia fantaasia kaudu tajutu kooskõlla mõistelise, mõtteliselt arusaaduga. Nii nagu küllastatud lahuses kasvavad kristallid, läbib fantaasiarikas lapsepõlve murdeea künnisel selge analüütilise mõtlemise joonis. Nende muutustega lapses peaks õpetaja end kohandama. Seda iga on steiner-pedagoogid nimetanud kuldseks lapse-eaks. Nii kaunis, harmoonia- ja fantaasiarikas nagu sellal, pole laps, võib-olla inimene üldse, ühelgi teisel oma eluperioodil. Kes omab piisavat tundlikkust ja vaatlusvõimet või püüab seda eneses arendada, suudab nautida sellealast last tema hinge kujunevas kauniduses.

Kui loomingurikkaks võib muutuda kasvatus ja õpetus nii koolis kui kodus, kui kasvatajad täiendavad lapse fantaasia rikkust, kujutluspiltide harmooniat omaenese tegevuse loomingulisusega.

Tunnikunst, mis esimestes klassides eelkõige õpetajast lähtub, on neljandas-viendas klassis tajutav klassiõpetaja ja neljakümnehäälse koori ühisloominguna. Laste hulgas võib saada tõesti lausa muusikalise elamuse, olgu tegemist ajaloo, võõrkeelega, matemaatika või liikumistunniga.

Murdeiga

7

Murdeiga on enamasti katsumuseks mitte ainult lapsele enesele, vaid ka tema vanematele ja õpetajatele. Mingil määral aitab täiskasvanutepoolset mõistmist suurendada ehk järgmine mõttekäik.

Füüsiline sünd maailma on vaid esimene ja kõige lihtsam inimeseks-saamise vaevadest. Seejärel ligikaudu seitsmenda eluaastani on organism tegevuses eelkõige füüsilise kujundamisega. Koolieelikust kooliküpsuks saamine - seegi on sünd, sünnib hing ja areneb kogu oma mitmekülguses. Kolmas sünd - vaimu-, intellekti-maailma astuva isiksuse sünd on vaevaline. Nii erinevana tundub reaalne maailm kuldse lapsepõlve ilmast, inimesed senisest kujutlusest, ja laps ega isegi ole selline, nagu ta end näha tahaks. Need *kolm konfliktit* on rohkem või vähem peidus ja tuleb varuda palju kannatlikkust, et ära oodata nende lahenemist.

Parim abi lapsele oleks usaldusväärse vanema sõbra olemasolu või leidmine. Kuigi reeglina õpetaja sellal oma jäägitu autoriteedi kaotab (et seda mõne aja pärast uuesti omada juba ainetundjana, inimesena), on mõnelgi lapsel kindlaim abiline tema näol olemas. Vanemad, kelle juurde murdeealine oma probleemidega kordki tuleb, olgu õnnelikud ja mõistku - need on kõige tähtsamad asjad maailmas. Ja kui juhtub, ja seda juhtub sageli, et laps, nooruk, oma vaevadest vaikib, tuleb oodata, kannatada. *Usaldus* kas tekib või ei. See on *nagu kingitus*, mida ei pressita välja, vaid loodetakse.

Ranged lapsepõlveaegsed piirangud ja argipäevasad tüütavad kohustused on selles eas sobimatud. Mida tehakse, tehtagu seesmisest tundeist, mitte sundusest. Sünnib uus kvaliteet mitte ainult noores inimeses eneses, vaid ka tema suhetes maailma ja perega. Välise sihilikkuse taga on tegelikult kodusoojuse ja -suhete väga kõrge hinnang. Ärme vaid sunnime last selles eas kodust võõrduma. Selliseid sisuliselt kodutuid on nii palju - magamisase pole veel kodu. Kui peletame eemale noore inimese vanad ja uued sõbrad, oleme kauaks ilma ka oma lapsest.

Sama kehtib ka kooli kohta. Suuname tärkava nooruki eeskujude ja ideaalide küllasesse kirjanduse, teaduse, religioonimaailma. Nagu väikelaps koduneb maailmas läbi vanemate ja teiste pereliikmete, algkoolilaps läbi õpetaja autoriteedipeegli, nii võib üleminekuealisele olla toeks veelgi kaugemalseisev vahendaja - romaanikangelane, teadlane, pühak. Veel kakskümmend aastat tagasi olid just need eelistatud eeskujud. Viimase tosina aasta jooksul on mitmel pool maailmas leitud, et eeskujude hulgas on valitseval kohal poptähed. On see nii, tuleb õpetajalgi näha vaeva ja püüda teadvustada eelkõige enesele, siis noorukitele väärtuslik neis inimestes.

Nooruk, kes väljub üleminekuea sulatusahjust on uus inimene. Lihtsalt kellegi autoriteet ei maksa tema silmis midagi. Iga täiskasvanu peab end näitama kui asjatundja, väärkas inimene. Midagi tõestada on võimlik vaid põhjendades, imponeerida võib vaid kogemus. Hingehaavad ja -muhud käivad noorukieaga kaasas. Toe puudumisel võivad need osutada liiga sügavateks.

Noorukiea *armastus* on üldinimliku armastuse sarnane. Neiu armastab enamasti eneseloodud kujutlust, ideaali. Noormees - avastamist nõudvat saladust. Ja isegi tänapäeval ei pruugi esimeses tõsisel kiindumuses kahtlustada kehalise naudingu otsimist. Urgitsemine ja kahtlustamine võivadki olla liigvarase "pattulangemise" ajendiks. Noorukist, ka siis kui ta on oma laps või õpilane, tuleb lugu pidada sama palju kui igast tundmatust inimesest. Tal on kõigiti õigus olla teiste sarnane. Kui küsida - kuidas jääb siis kohustustega - need paneb elu ise vähehaaval paika. Vastastikune lugupidamine sisaldab eneses ka vastastikuseid kohustusi.

Noorte omavaheline sõprus ja armastus on kõrvaltvaatajale kaunis pilt, mille õnu tundlikke toone ja selgust ei riku ka mõned paksemad värviplekid.

Selles eas ilmutab kujunev neiu ja noormees end erinevalt ja vajab erineva põhitooniga kohtlemist. Seesmiselt on tütarlapsed tugevamad, sotsiaalselt ja isiksusena küpsemad enese elu korraldamiseks ja teiste juhtimiseks, vastutuseks. Poisid on seesmiselt hoopis hellemad, vajavad mõistvat ja tunnustavat tuge, kangelaslikku eeskujut, vormivad end kord ühe, kord teise eeskujut järgi, et oma kujutluste "peegelpilt" tegelikkuses teiste peal kontrollida. Välise kunstliku rõõgu ja jämeduse vastu aitab pehme, mõistev, ironiata huumor.

Iseloomutüüpidest.

Koolieeliku puhul on määrav keha, organismi kujunemine, konstitutsioon, millest edaspidi ilmnev temperament paiguti läbi tungib. Seitsmenda eluaasta paiku muutub valitsevaks

temperament ja on sellisena mitme aasta vältel kasvatajale nii heaks "tööriistaks" kui "materjaliks". Samamoodi on lapse iseloomutüüp aastate pikku kujunemas temperamendi varjus ning ilmneb neljateistkümnennda eluaasta paiku, puberteedieas. Karakteri areng on eriti intensiivne 14 - 21 eluaastani. Nooruki konstitutsioon ja temperament sellal taanduvad, avaldades isiksusele mõju alateadvuslikul tasandil, tugevdavad või nõrgendavad teatud iseloomujooni.

Steiner-pedagoogikas eristatakse seitset iseloomutüüpi: uudishimulik-küsitlev, järelemõtlik-hoolikas, organiseeriv, muretsev-hoolitsev, uuendav-innovaatiline, säilitav-konserveeriv ning tasakaalustatud tüüp. Esimesed kuus esinevad kahes modaalsuses - aktiivne ja passiivne, ehk ekstravertne ja introvertne. (B. v. Lievegoed, "The Man on the Threshold")

Ideaalsetes tingimustes toimib selles eas põhiliselt nooruki enesekasvatus. Vaimne areng, intellektuaalse, analüütilise mõtlemise kujunemine on soodus pinnas ka oma iseloomu kujundamiseks. Paraku reaalses elus on nooruk harva sellistes tingimustes, kus tekib võimalus enesega süvenenult tegelda, end mitmekesistes rollides katsetada ja tulemusi analüüsida. Igati tänuväärne oleks selliste võimaluste teadlik loomine nii koolis kui kodus ja huvihariduse valdkonnas. Ning eksimusel ei tohiks ka selles eas olla "saatuslik" tähtsus. Vastupidi - vead, eksimused sotsiaalses plaanis on pinnaseks, millel areneb eneseanalüüsi ja enesekasvatuse vajadus. Seda juhul, kui noore inimese loomulik analüüsi ja enese tundmaõppimise tarve leiab toetust ja abiliseks on asjatundlik ning kasvandiku heast käekaägust huvitatud autoriteetne õpetaja-kasvataja. Noorte suurt huvi igat liiki testide jms. vastu selles eas võib rahuldada vaid väga asjatundlik psühholoog. Muidu on kahju valesti tõlgendatud testist suur.

Kasvatajale oleks kasuks iseloomutüüpide tundmine ja selle teadmise kasutamise oskus. Vaid orienteerudes temperamendi ja iseloomutüüpide hulgas oleme võimelised noorukit väärtustama ja oma kasvandikku pedagoogiliselt abistama.

Kasvataja ja kasvandike suhete korrastamine ja treening on tänapäevaks jõudnud puht psühholoogia valdkonnast ka kooliseinte vahele. USAs on teiste humanistlike haridusvoolude seas huvipakkuv ja populaarsust võitev Rogers-pedagoogika. Mitmesuguste rühmatöö vormide abil stimuleeritakse tolerantsuse, seesmise motivatsiooni ja koostöövalmiduse kujunemist igapäevases õppetöös. Hariduses nähakse mitte väljastpoolt tulevat (pealesurutud) isiksuse kujundamist, formaalsete teadmiste-oskuste-vilumuste andmist lapsele, vaid lapse seesmise arengu toetamist. Mitmetes maades tehtud uurimused, paraku, näitasid, et vaid üks kümnendik õpetajatest on isiksusekeskse õpetamisstiiliga, teised järgivad direktiivseid õpetamismooduseid.

Kasvataja-õpetaja

Kindlasti tekib küsimus kasvataja iseloomust, temperamendist. Naljaviuks käibib steinerkoolides jutt viiendast temperamendist - kasvataja temperamendist. Ja tõesti - kasvataja peab ühelt poolt lastele selgesti tunda andma, et on temalgi iseloom, on temalgi temperament, teisalt ei tohi õpetaja temperament eales dikteerida talle käitumismaneeri, sümpaatiad-antipaatiad klassis jm. Tuleb ju sageli sangviinikuga olla sangviinik, flegmaatiku suhtes superflegmaatik. või, juhul kui klassis üks temperament praktiliselt puudub, kasvatuses huvides hoopis õpetajal enesel selle temperamendirühma rolli kanda.

Iga meie kasvandik areneb ja teostab end algul meie pilgu ja käe all, hiljem iseseisvalt. See toimub ka siis, kui meid tema kõrval ei ole, kui meid enam ei ole. Laps ei tohi olla meie koopias - ajad ja olud muutuvad.

Tõeline kasvataja on takistuste kõrvaldaja inimvaimu vaba arengu teelt.

Oma Oxfordi-loengutes on Rudolf Steiner sõnastanud **KASVATUSKUNSTI KOLM KULDREEGLIT**, mis peaksid läbistama kogu kasvataja tööd:

TÄNULIKKUS ja **AUKARTUS** kõiksuse/kosmose ees, mille elavad jõud tegutsevad väikeses lapses, ilmutades meile jumaliku saladust, mis ootab meiepoolset lahendamist;
ARMASTUS selle vastu, mida me ise teeme, mida anname lapsele;
VABADUSE tunne, mis peab õitsele lööma ka lapses.

Kasvatame last selleks, et ta teadvustaks end VABA OLEVUSENA meie kõrval.

Mida vajab õpetaja Waldorf-koolis oma töö professionaalseks tegemiseks? Millised on need oskused, mis on igapäevasel tarvilusel?

Suulise esituse oskuseid:

- Oskus jutustada - oskus varieerida oma jutustamisviisi vastavalt laste eale, esitatavale ainele, temperamenditüübile suunamisele; oskus jutustada muinasjuttu, valmi, moraallugu, loodus-stseeni, müüti, biograafiat jne.
- Oskus iseloomustada ja oskus kirjeldada - esitada nähtuseid, mudeleid ja fakte erinevas eas lastele, erinevatele temperamentidele suunatult, täpsete väljendite valikuga, mis väldib valede kujutluste, assotsiatsioonide teket.
- Oskus instseneerida lihtsamaid süžeesid lasega alates muinasjuttudest ning lavastada või assisteerida lavastavale õpetajale klassinäidendite puhul. Improviseerimisvõime ja võime kasutada lihtsaid nukke.
- Oskus deklameerida, esitada peast vajalikke värsse, rütmisalme, poeeme, ballade ja juhendada kõnekoori.

Muusikalise esituse oskuseid:

- "Anda kätte hää!" lihtsate laulude alustamiseks.
- Laulmisoskus lihtsate laulude laulmiseks, ettelaulmiseks, kaasaulmiseks.
- Oskus 2 - 4-häälse kaanoni laulmiseks, kaanoni "käigushoidmiseks".
- Oskus veidi mängida plokkflööti, viiulit, kannelt (nt. 6-10-keelelist), choro flööti vms.
- Oskus (võime) kuulda helisid, tajuda neid looduses ja erinevates materjalides.
- Osata ringmänge, eriti folkloorist pärinevaid.

Kunstialased oskused:

- Oskus tahviile ilusasti kirjutada, tahvli pinda kaunilt kasutada.
- Oskus teha kauneid tahvlijooniseid (spetsiifiline Inglismaa waldorf-koolides) ja täpseid informatiivseid jooniseid.
- Oskus juhendada märg-märg tehnikas akvarelli-maali.
- Oskus juhendada joonistamist vahakriitide, pastellide ja värvipliatsitega.
- Oskus juhendada tsükli(epohhi)vihiku, projekti, mapi koostamist ja kujundamist.
- Oskus (mesilasvaha- ja savi-)voolimise juhendamiseks.

Selline loetelu on eelkõige kutse - kutse vaadata läbi kõik see, mida oma argielus ja eelneval eluteel teinud, õppinud, katsetanud ollakse ning püüda kogu oma oskuste ja võimete arsenal kasvatuse ja õpetamise teenistusse rakendada. Iga pisimatki oskuseiva saab suurendada, teadmisi täiendada.

On muidugi mõned **hädatarvilikud harjumused**, et kasvataja mõju oleks positiivne, psüühilist energiat säästev, et kasvataja-õpetaja ise püsiks heas füüsilises, emotsionaalses ja vaimses vormis. Ihu-hügieeni kõrval on väga oluline hinge- ja vaimuhügieen, mille harjumused meil enamasti puuduvad. Kuid ka selles valdkonnas on enesearendus võimalik ning vajalik.

Tahan veel kord rõhutada - **olulisim on see jõud, mida õpetaja oma seesmise olemusega mistahes tegevuse kaudu õpilastele edasi annab.** Waldorf-kooli õpetaja ettevalmistuse käigus treenitakse paljusid oskuseid ja võimeid, et oma sisemist jõudu tõesti võimelised oldaks parimal ja lastele sobivaimal moel edasi andma, aga see **jõud peab inimeses olema headusena, armastusena, vastutustundena.**

Õpetajana usu, et sind usaldatakse oma klassiruumis, oma klassiga tegutsema oma parima sisetunde järgi:

- klassi kujundamine on õpetaja(te) (ja ka õpilaste) looming;
- mööbel klassis on kasvatus-õpetusprotsessi teenistuses, mitte selle määraja (laudade-pinkide-toolide jalgade alla on nende hõlpsamaks nihutamiseks hea liimida tillukesed mistra-ribad vms - kaob ka toolide nihutamise kolin);
- nii palju kui vähegi võimalik võib õpetaja otsustada ajakasutuse üle oma klassis, klassi sise-elu reeglite üle (millal teha vaheaegu - siis kui tegevus on tehtud või kui lapsed on väsinud, kas peab WC-sse küsima - või võib vajadusel sinna lihtsalt minna, millal ja mis määral võib klassitoas liikuda, hüpata, ronida ... - sest mäng ja liikumine on eduka arengu ja efektiivse tunni üks osa, jne)
- koostöö laste huvides olgu õpetaja kontaktide aluseks nii kolleegide kui ülemuste ja lastevanematega;
- kui midagi läheb esimene kord untsu - siis vead just selleks ongi head, et neist saab õppida